

מסדר החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות חורנית
 ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ט ה ה ש ב ו ע
 בעריכת ד"ר נחמה ליבוביץ
 שנת העשרים ושתיים

ר י צ א (הטכ"ג)

כ"ט ל', ל"א; ל"א ב'.
 רחל ולאח

א. ל': ויבא גם אל רחל

ויאהב גם את רחל מלאח

רמב"ם: וגם אהבה יותר מלאח, כלומר בא אליה וגם אהבה. רוב "גם" המוכים בן בתורה וכן (סמות י"ב ל"ב) "וכרכתם גם אחי" - גם תכרכו אחי. וכן (במדבר כ"ב ל"ג) "כי עתה גם אותך הרגזי ואותה החיית; - הנה להצתי רגלך ונעשית מפי ומסח, גם עדיין השיית הורג אותך.

רד"ק: ויבא גם אל רחל כמו שבא ללאח. "ויאהב גם את רחל" - להנדיע כי גם לאח אהב, אע"פ שלא בחר בה מתחילה לאשה, כיון שנטמאה לו, אע"פ שלא היה בכונה, אהבה כמו שאדם אוהב אשתו, אבל יוחא אהב רחל.

רמב"ן: הזכיר הכתוב הגם אהב את רחל יותר מלאח, והטעם, בעבור כי הטבע פותר לאהוב האשה אשר ידע האדם בראשונה... והנה יעקב אהב רחל מלאח שלא כדרך הארץ, וזה טעם "גם".

1) מהו הקטי בפסוקנו שאותם רוצים הם ליישב?

2) מה ההבדל ביניהם ביישוב הקטי הנ"ל?
 הסבר את המושג "גם הפוך" שמטמטט בו הרמב"ם?

3) כיצד אין דברי פסוק ל"א סותרים את דברי הרד"ק כאן?

4) הסוה לפסוקנו את דברי המפרשים לפרק ל' פסוק ל'
 ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי

מ"י ד"ה גם אנכי לביתי: לצורך ביתי. עכשו אין עושים לצרכי אלא בני, וצריך אני להיות עושה גם אני עמהם לסמכט, וזהו "גם".

רד"ק " מתי אעשה גם אנכי לביתי: כלומר מתי אטרח לצרכי ביתי כמו שטרחתי בעבורך.

רמב"ן " אעשה גם אנכי לביתי (אחרי הביאו דברי רס"י): ולא מצאנו סיהיה ליעקב צאן ולא שירעו אותן בניו הקטנים, והגדול טבחם בן טט או פחות... ואולי על נסיו ועבדיו אמר שהיו עושים לו במלאכה, ואין כל זה נכון. אבל פירושו "מתי אעשה גם אנכי לביתי" - מתי אעשה אנכי גם לביתי כאשר עשיתי גם לביתך, וכן "ויאהב גם את רחל מלאח", - כמו ויאהב את רחל גם מלאח; וכן (במדבר כ"ב ל"ג) "גם אותך הרגתי" - גם הרגתי אותך, ורבים כן.

(א) האם הפרטים עומדים בפסוק ל' על אותו קטי שעליו הם עומדים בפסוק כ"ט ל', או האם קטי אחר למניהם כאן וס?

א) מדוע מטפל רס"י במלת "גם" של ל' ולא פרט כלום ב"גם" של כ"ט ל'?

ב) האם פירושו הרמב"ן ל"גם" בפסוקנו סוה לפרושו את ה"גם" שב-ל' ל'?

א) מדוע לא פרט הרמב"ם את ה"גם" של ל', וגם לא הביא את ל' כדוגמא בפרשו את ה"גם" של כ"ט ל' (כסם שהביא שם את הגמ"י של סמות י"ב ל"ב ושל במדבר כ"ג ל"ג)?

ב. ל"א: וירא ה' כי שנאה לאח

בראשית רבה ע"א (ב) ר' חנין בשם ר' שמואל בר רב יצחק אמר: כיון שראה יעקב אבינו מעטים סדמתה לאח באחותה, נתן דעתו לגרסה, וכיון שפקדה הקב"ה בבנים אמר: "לאמן של אלו אני מגרס"?

רמב"ן הנה לאח רמתה באחותה גם ביעקב, כי אם נאמר שנהגה כבוד באביה טאחו בה והכניסה אליו ואל חמרו בו, היה לה להגיד או לרמוז כי היא לאח, אף כי היחה מתנכרת כל הלילה. ולפיכך לא הכירה עד שראה אותה בבקר, ולכן שנאה יעקב. והאלוהים יודע כי להנטא אל הצדיק - שטחה כן ורחם עליה, וכך אמרו בבראשית רבה... (ומביא את המדרש דלעיל) וזה טעם "וירא אלוהים" - כי חמל עליה שלא יעזבנה. ויס אומרים, כי סתים נסים טחאחה אחובה מאד, חקרא חסניה שנואה כנגדה, כמו שאמר "ויאהב גם את רחל מלאח" - לא שנאה. והיחה בוסה בדבר וראה ה' את עניה.

- 1) מה ההבדל בין דעת המדרש (המובא ברמב"ן) לבין דעת ה"יס אומרים" (המובא ברמב"ן) למלים "כי סנואה לאה"?
- 2) היכן מצינו בחזרה "סנואה" בהוראה הל ה"יס אומרים"?
- 3) לסם מה מוסיף הרמב"ן בסוף הפירוט השני "ותיהח בוסה בדבר", מה היקף בזה?
- 4) הסבר את המלים המסומנים בקו בדברי הרמב"ן.
- 5) כיצד מפרש הרמב"ן את המוסג "ורא ה" והיכן מצאנוהו בחזרה בהוראה זו?

ג. פרק ל' א' : וחאמר הבה לי בניס ואס אין מטה אני

ב' : ויחר אף יעקב ברחל ויאמר: התחת אלוקים אנכי אשר....

רד"ק: לפיכך חרה אף יעקב בה לפי שחלתה הכח בו ולא באל אשר לו הכח והיכולת עד עקרה ילדה טבעה. וזו היא אמרה "הבה לי בניס", אבל אלו אמרה: "בקס רחמים עלי" צדקה במאמרה ולא חרה אפוא בה.

רמב"ן: אמרו המפורסם החתפלל עלי ואס אין מטה אנכי - לחזן רס", יומי סאין לו בניס חסוב כמת. והוא מדרס רבוותינו. ואני תמה: אס כן - למה חרה אפוא? ולמה אמר "התחת אלוהים אנכי" ויומם אל צדיקים ה'. ומה האמרו (חז"ל בבראשית רבה ע"א) "אבא לא היו לו בניס, אני יס לי בניס, ממך מנע - מכני לא מנע" - וכי הצדיקים אינם מתפללים בעד אחרים? והנה אליהו ואלישע התפללו בעד נסים נכריות.

ונראה שחביל זה הפסוהו רבוותינו אמרו בבראשית רבה: אמר הקב"ה: כך עונים את המעיקות? (אלה יעליזו מועקה).

ועל דרך הפסח אמרה רחל ליעקב, שיתן לה בניס ובאמת דעתה לאמר, שיחפלל עליה עד שיתן לה בניס על כל פנים - ואס אין תמיה עצמה בצער. דברה שלא כהוגן בקנאחה, וחשבה כי באהבתו יתענה וילבס טק ואפר ויחפלל עד שיהיו לה בניס, שלא תמות בצערה. ויחר ליעקב, האין חפלת הצדיקים בידם שחטמם ותענה על כל פנים ובעבור הדברה דרך געגועי הנשים האהובות להפחידו במיתחה חרה אפוא, ולכך אמר לה, סאין במקום אלוהים סיפקוד העקרנות על כל פנים ואיננו חוסס בדבר, כי ממנה נמנע פרי בטן ולא ממנו, וזה אמר ליסר אותה ולהכלימה.

והנה הצדקה בראותה שלא תוכל להסמך על הפילת יעקב, חכה להחפלל על עצמה אל יומם צעקה, וזהו "ויחמם אליה אלוהים".

ואולי נחקן על דעת רבוותינו, כי יעקב אי אמר שלא החפלל על אהתו האהובה, כי עקרה היא, אלא שלא נחבלה חפילתו, ובאה עתה רחל להתעולל עליו לאמור שיתן לה בניס על כל פנים בחפילתו, כי לא נוסל הוא מאביו יעקב כן ויחר אפוא ואמר לה, כי הדבר בידי האלוהים ולא בידו. ואביו נסמעה זפילתו שהיה צדיק ועתיד להיות לו זרע, אבל היא נמנע ממנה פרי בטן. ונכון הוא.

עקרת יצחק לפרוה בראשית

... והנה בקני השמות - אשה, חוה - נתבאר יס לאה חתי הכליות: האחד מה סיורה עליו סס "אשה כי מאיס לוקחה" וכמוהו תורל להבין ולהסכיל בדברי חכל וחסידות, כמו סססו האמהות וכמה צדקניות ונביאות וכאשר יורה פסח פרוה "אשה חיל" (מסלי ל"א). והסני - ענין ההולדה והיותה כלי אליה ומוטבעת אל הלידה לגדול הבנים, כאשר יורה עליה סס "חוה - אס כל חי". והנה תהיה האשה כאחר לא חלד פנועה מהתכלית הקטן (=חיוי ילעיל) וחסאר להרע או להטיב כמו האים אחר לא יוליד, ונאמר עליהם (על האים העקר) "יהאסה העקרה" ונתחיל להם בביתו ובחומותי סס טוב מכנים וכבנות" (יסעיה נ"ו), כי ודאי עיקר תולדותיהם יס צדיקים מעשים טובים (רס"י בר' ו' ס' ד"ה אלה תולדות נח). על כן חרה אף יעקב ברחל, כאשר אמרה: "הבה לי בניס ואס אין מטה אנכי", לגעור בה ולהסכילה בזה הענין הנכבד והוא סהיא אינה מטה לפי התכלית המזוהף, כאשר מנע ממנה פרי בטן, כמנ

- 1x) כיצד מנסים הרמב"ן ובעל העקדה להסביר את חרון אפוא של יעקב?
- 2x) מה ההבדל בין יעקב לרחל בהפייחתם את מהות החפילה לדעת הרמב"ן?
- 3) הסבר את המקומות המסומנים בקו בדברי בעל העקדה.
- 4x) הסוה לדברי הרמב"ן את דברי המדרש (ככ"י) מעין גנאם (תורת שלמה ל' ה') מפני מה נקנסה על רחל מיתח בדרכ? הסקוה צורה ליוצרה". מה בין דברי המדרש הזה לדברי הרמב"ן. באקמת רחל?